

TRYGGHET ELLER FRIHET?

Av professor JOHAN ÅKERMAN

I EN valdebatt är det ofta av större intresse att lägga märke till vad som *icke* säges än att fästa sig vid programförklaringarna. Sedan lång tid tillbaka ha de för närvarande väsentliga samhällsspörsmålen — utrikespolitiken och försvaret — förklarats i stort sett ligga utanför partipolitikens område. Dem kan man alltså som regel bortse ifrån. Fastän de politiska talarna och en del av deras åhörare äro medvetna om, att vi nu uppleva den västerländska civilisationens kris, att vi redan tre gånger sedan 1945 varit snubblande nära det tredje världskrigets utbrott, att kommunismens kamp för världsherraväldet nu gått in i den avgörande fasen, är det icke passande att ofta offentligt tala om sådana ting. Den ekonomiska fördelningskampen avskärmar blicken från framtiden och omvärlden.

Följande tre synpunkter äro i vårt land kännetecknande för inställningen till framtiden: För det första kvarstå rester av 1800-talets utvecklingsoptimism. Ännu i slutet av 1920-talet kunde filosofen Cassirer skriva: »Den mänskliga kulturen kan uppfattas som en process innebärande människans fortskridande frigörelse.» Det är tilltron till denna process som nu sviktar samtidigt med tilltagande tvivel om frihetens innebörd.

För det andra har materialismen numera blivit nästan alla politiska partiers självskrivna grundförutsättning. Liberalismens rent ekonomiska nyttofilosofi och socialismens till en viss klass knutna intressepolitik erbjuda ideologiskt sett ingen skillnad. Olikheter beträffande de taktiska greppen i striden om »kakans delning» leda ej till debatt om idéer.

För det tredje framstår trygghetskravet som det dominerande politiska önskemålet. Om den individuella friheten blivit ett värde av diskutabel nytta och den nationella friheten anses vara en tillgång »som kan betalas för dyrt», så är det givet, att den ekonomiska och sociala tryggheten blir det enda väsentliga. Frågan är dock, om icke detta trygghetskrav, frenetiskt fastlåst till rent socialekonomiska uppgifter, döljer en undermedveten reaktion till de utrikespolitiska riskerna, som man icke *vill* beakta. Man har enligt traditionella dok-

triner gjort sig en bild av verkligheten och denna bild törs man icke sammanställa med den nuvarande faktiska verkligheten.

Det åskådningssätt, som karakteriserats i dessa punkter kan benämnas »*neutralism*». Det återfinnes i alla västerländska länder, men frågan är, om det icke blivit renodlat i Sverige, som har en fredlig förtid och en hög levnadsstandard. Vill man granska den svenska neutralismens ansikte, måste man naturligtvis i första hand utgå från vad som säges och icke säges i partiprogrammen. Neutralismen återfinnes i alla partier men olika starkt och under olika former. Karakteristiskt är, att det är *individer*, icke partier, som vända sig mot neutralismen. För att fixera neutralismens plats i de svenska politiska partierna kunna vi välja tre kriterier:

1. *Partisynpunkten* skjuter den egna gruppens intressen främst — i den franska politiken ha vi sett drastiska exempel på hur partisystemet kan underminera den nationella handlings- och motståndskraften.

2. *Ressentiment* är ett led i ett partis inställning till andra partier. Detta ressentiment kan ibland bli så starkt, att alla gemensamma intressen skjutas åt sidan. Tysklands historia i modern tid erbjuder ett flertal exempel.

3. *Verklighetsflykt* är neutralismens grundval. Den är motsatsen till realistisk fantasi. Den som saknar »eine Phantasie für die Wahrheit der Realen» (Goethe), kan ej ur aktuella tendenser draga slutsatser beträffande framtiden. »Appeasement» utgår från verklighetsflykt.

Neutralismen är färglös. Liksom en skiva täckt med spektrets färger blir färglös då den roteras, ge partierna i »Neutralia» tillsammans tagna en rent negativ inställning till de utrikespolitiska problemen. Spektrets färger äro rött, orange, gult, grönt, blått, indigo och violett. Var färg har faktiskt sin partipolitiska motsvarighet.

Rött är kommunismens färg och här dominerar bevekelsegrunden ressentiment. Men man tar hänsyn till förhållandena utom Sverige, ty Sovjetunionen står modell. Kommunismen är den svenska partipolitikens minst neutrala element, men samtidigt det parti, som ivrigast yrkar på neutralism enligt den ryska utrikespolitikens anvisningar.

Orange är det socialdemokratiska partiet. I detta är det partisynpunkten som dominerar: Majoriteten möjliggör intressepolitik. Ressentimentet har med inkomstjämnings i stort sett försvun-

nit — det är det senaste kvartsseklets största inrikespolitiska vinst. Verklighetsflykten är däremot ofta nära total i vad rör spänningen öst-väst: traditionerna från marxismens genombrott avblända favoror, som komma »från vänster» — även om »vänster» saknar mening i den ryska diktaturstaten.

Gult är storstadsliberalismens kulör. Partisynpunkten är svag och har ersatts av gruppintressen; ressentimentet tar sig uttryck i negativism och värden av ideologisk art misstänkliggöras. Fastän verklighetsflykten är avgjort minst påfallande i denna partigrupp, har man skäl att fråga: Vad är värt att försvara om alla värden a priori eliminerats?

Grönt är, som i alla länder, jordbrukarpartiet. Partisynpunkten är, liksom inom arbetarpartiet, facklig: det är frågan om en kartell. I den gröna falangen är det jordbruksprodukternas pris som är avgörande. Ressentiment mot stadsintressena finnes givetvis, men det har allt mer vikt tillbaka under marknadsintressenas tryck och på grund av de goda vinsterna i det partipolitiska spelet. Verklighetsflykten i vad rör världsläget och krigsriskan är ännu mer utpräglad än inom det socialdemokratiska partiet.

Blått är högern. Partisynpunkten har förstärkts, men samtidigt har ressentimentet mot de maktägande partierna avtagit. Verklighetsflykten beträffande det kommunistiska hotet och den pågående kapprustningen mellan öst och väst har — inom flera kretsar — klarsynt minskats efter Sovjetunionens nya dubbelbottnade giv. Av de företagargrupper, som förr voro tongivande inom partiet, ha de flesta givit upp de politiska intressena under trycket av sina åligganden gentemot företag, stat och kommun.

Indigo passar som de frireligiösas färg. I Sverige är denna icke-materialistiska riktning politiskt hemmahörande i det liberala partiet. Denna paradox säger mycket om ideologiernas ringa betydelse i svensk politik. De religiösa grupperna ha få partisynpunkter och knappast något samlat ressentiment. Men de som önska »fred och frihet» vända ej blickarna mot den stat, som hotar den västerländska, ytterst på den kristna etiken fotade civilisationen. Man vill nå fred och frihet genom att övertala svenskarna att vara fredliga. Indigo flyr från den onda verkligheten.

Violet betecknar intet parti, utan de ibland ganska stora grupper, som ställa sin lit till »den starke mannen». Kejsar Wilhelm, Mussolini, Ivar Kreuger, Adolf Hitler och Josef Stalin ha i tur och ordning varit auktoritetsbehovets föremål. Önskan att lyda och tankelättja bilda stöttepelarna för en sådan inställning. Ressenti-

ment, i form av avundsjuka, och verklighetsflykt höra också till bilden.

Liksom den med spektrets färger täckta skivan blir färglös, då den roteras, blir totalintrycket av de svenska politiska partierna i aktion från utrikespolitisk synpunkt färglöst. Man vill icke engagera sig i kampen mellan rätt och orätt, men överlåter åt andra västerländska nationer att taga ställning. Svensk politik tror sig på detta sätt vara en konstant i den världspolitiska ekvationen men faller i själva verket utom systemet. Som alltid är det *tiden*, som väger och vrakar — det är en ganska nära liggande framtid som kommer att avgöra, om denna svenska attityd varit riktig. Frågan blir då, om det i farans stund finnes ideologiska krafter att mobilisera, då man så länge förnekat sin västerländska art och cyniskt vägt »de s. k. fria nationerna» mot den kommunistiska våldsdiktaturen och funnit den för tillfället rådande jämvikten beträffande maktmedel motivera det svenska avståndstagandet från värdeomdömen.

Vad en fast värdeskala, vad en levande ideologi betyder för en nation, som råkat i kritiskt läge, ha vi kunnat studera under de senaste årtiondena. Vi ha också lärt känna exempel på nationer, som brutit samman, därför att det brast i detta enda väsentliga avseende. Men vi ha ännu icke inom vårt land velat tänka på, vad som kan bli följden av att under den pågående skärpta ideologiska kampen mellan väst och öst ständigt tänka och privat säga en sak men ständigt officiellt säga det motsatta.

Den svenska partipolitikens spektrum är en relativt stabil företeelse. Ändå har man skäl förmoda, att 1956 års andrakammarval är det sista lydande lösenordet »trygghet och frihet». Om fyra år lär kommunismens nya giv ha tagit sig så tydliga uttryck, att även i Sverige den nationella friheten kommer att väga tyngre än den ekonomiska tryggheten. Det blir med andra ord frågan om ett *val*: Illusorisk ekonomisk trygghet *eller* politisk och ideologisk frihet.

Nu har kampen om själarna börjat på allvar: de som icke förklara sig vara motståndare till kommunismen utan säga sig vara neutrala uppfattas av Moskva som potentiella anhängare, dvs. satelliter. Därför har man skäl att räkna med och hoppas på att nästa val blir ett val, då Neutralia till sist bekänner färg och väljer friheten.